

Тема 4.1

Що таке демократія

У цій темі ми з'ясуємо, в чому полягає цінність демократії та за яких умов можливе її існування. Це дозволить визначити позицію кожного щодо демократії та демократичних процедур. Вивчення теми сприятиме формуванню власних суджень та ставлення до ключових понять: демократія, плюралізм, безпосередня демократія, представницька демократія.

Ключові здобутки
у вивченні теми

3D

Думаємо про умови існування демократії та її вплив на суспільство.

Дбаємо про цінність людини в умовах демократії.

Діємо, аналізуючи та оцінюючи умови існування та стан розвитку демократії в Україні.

Дискусія

Визначте місце демократії у вашому житті

■ Дайте відповіді на запитання в таблиці.

Запитання	Так	Ні
Чи відчуваєте ви повагу до себе з боку дорослих: батьків, учителів, вихователів, знайомих?		
Чи дорослі спільно з вами визначають ваші обов'язки вдома, у вашому класі, в школі?		
Чи визнають дорослі за вами право висловлювати свою думку та дотримуватися її?		
Чи дослухаються дорослі до ваших думок та думок ваших однолітків під час вирішення важливих питань у житті сім'ї, школи?		

Якщо ви отримали більшість відповідей «так», то маєте високий рівень демократичного мислення та демократичне оточення, в якому перебуваєте.

В іншому випадку будемо разом вчитися покращувати ситуацію.

Модуль 1

Коли і як виникає демократія

■ **Демократія** — це організація та функціонування державної влади на засадах визнання народу джерелом державної влади, що передбачає забезпечення прав громадян, участі народу в управлінні державою.

Слово «демократія» походить від грецького слова «демос», що означає «народ», і «кратос», тобто «влада». Отже, під демократією ми розуміємо спосіб правління, який залежить від волі народу («владу народу»).

Основою демократії є **свобода і рівність** усіх громадян. Передусім — це рівність перед законами, коли немає жодних особливих прав чи привілеїв для тих чи інших спільнот.

Розділ 3.9 Мистецтво спілкуватися

■ **Принципи демократії** — безумовні вимоги, які випливають із самої суті демократії і пред'являються до всіх учасників демократичного процесу.

Розглядаємо і обговорюємо

Важливою засадою демократії є наявність загальних рівних і вільних **виборів**. Вибори є демократичними лише тоді, коли вони передбачають альтернативу. У демократичному виборчому процесі необхідною є свобода висловлення своєї думки, різноманітність політичних пропозицій і програм та право на участь у виборах для представників меншин і політичної опозиції.

Ознайомтеся з наведеними нижче ілюстраціями, які демонструють певні етапи розвитку демократії у світі та в Україні.

Чи всі зображені ситуації відповідають зазначеним вище основам демократії? Якщо ні, то яких саме елементів демократії бракує у кожному з прикладів?

Пригадайте, що означають терміни «безпосередня» і «представницька демократія». У яких із наведених прикладів вони представлені і як саме?

Розгляньте подані зображення та, опираючись на знання, здобуті на уроках історії та правознавства, обговоріть у парах, що для вас означає демократія.

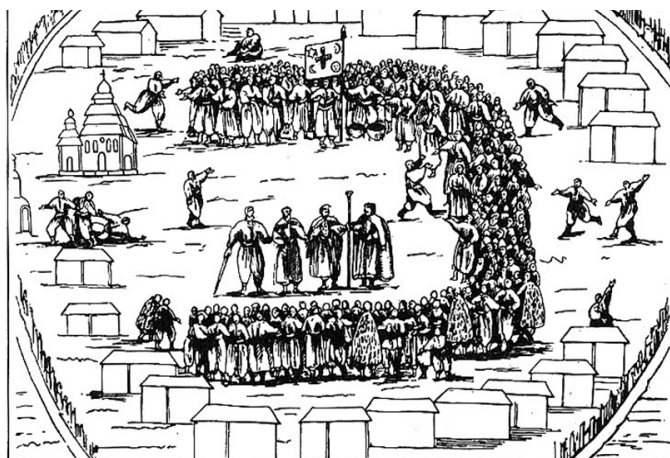
Народні збори в Афінах у V ст. до н. е.

Засідання англійського парламенту в наші дні

Народне віче часів Київської Русі

Козацька рада на Запорізькій Січі

Розділ 3.9 Мистецтво спілкуватися

■ **Безпосередня демократія** — це безпосереднє волевиявлення народу, що здійснюється шляхом референдумів, виборів, обговорення проектів нормативних актів; участі у виборах органів державної влади; загальних зборів громадян; мітингів, звітів депутатів і виконавчих органів влади перед населенням тощо.

■ **Представницька демократія** — це вираження волі громадян через обраних ними представників до органів державної влади — народних депутатів, президента, депутатів органів місцевого самоврядування.

Віче на Майдані Незалежності в Києві, лютий, 2014 р. © Андрій Стенін, РІА Новини

У сучасних демократичних суспільствах влада належить усім повноправним його членам — громадянам. А для того, щоб відбулося справедливе представлення народу, необхідними стають вільні та чесні вибори.

Розглядаємо і обговорюємо

Безпосередня та представницька демократія

- Розгляньте схему і доповніть її колонки конкретними прикладами.
- Обговоріть переваги і недоліки безпосередньої та представницької демократії.
- Яким чином названі вами приклади роблять демократичний устрій доступним для всіх членів суспільства?

Цікава інформація

Електронна демократія (е-демократія) — форма суспільних відносин, за якої громадяни та організації залучаються до державотворення і державного управління, а також до місцевого самоуправління через широке застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

Модуль 2

У чому полягає цінність демократії

■ **Плюралізм** — визнання рівноправності існування множинності інтересів, поглядів, переконань, ідеологій, партій, культурних цінностей тощо.

Обговорюємо
в групах

Термін «демократія» використовується не лише для характеристики певної форми політичного устрою, але й визначає характер діяльності будь-якої організації, де забезпечується рівноправна участь її членів в управлінні та прийнятті рішень. У наш час сама по собі демократія є важливою й загальновизнаною цінністю. Але вона набирає справжньої сили тільки за умови, коли люди знають, за що вони цінують демократію, чого хочуть досягнути і що захищатимуть у разі необхідності.

Ознаки демократії

- Об'єднайтеся у групи. Розподіліть між групами по 2–3 ознаки демократії з переліку, поданого нижче.
- Обговоріть і презентуйте перед класом відповідну ознаку, пояснивши, як вона сприяє утвердженню демократії.
- Використовуючи метод «вільного мікрофону», завершіть роботу короткими репліками: «Цінність демократії полягає ...».

	наявність у державі представницьких органів влади та місцевого управління (самоврядування) різних рівнів
	чинні закони — єдині й рівні для всіх
	вибори, референдум
	виборність органів влади
	підзвітність та підконтрольність виборцям органів влади
	політичний плюралізм (багатопартійність)
	ідеологічний плюралізм (визнання права на існування різних ідеологій)
	наявність, гарантованість й забезпечення прав і свобод людини (особисті, політичні, економічні, соціальні, культурні)
	взаємна відповідальність громадянина і держави (взаємні права та обов'язки)
	наявність справедливого та незалежного суду

Демократія — це відповідальність усіх за збереження суспільних цінностей

Демократію не можна встановити тільки на основі проведення виборів. В історії існувало чимало прикладів того, як услід за демократичними виборами наставала диктатура. Отже, громадяни, мають відчувати відповідальність за свій вибір, вимагати відповідальності і дотримання законності від людей, яким народ довірів владу в суспільстві. Отже, демократія — це відповідальність усіх за збереження суспільних цінностей.

Модуль 3

За яких умов можливе стабільне існування демократії

Порівнюємо
і обмінюємося
думками

Умови демократії

- Об'єднайтеся у чотири групи.
- Обговоріть у групах умови існування та стабільності демократії, використовуючи наведені нижче матеріали.

Матеріал для першої групи ЕКОНОМІЧНІ УМОВИ	Необхідною умовою демократії є досягнення відносно високого рівня економічного розвитку і задоволення економічних базових потреб людини, наприклад, у їжі, житлі, можливості відпочинку тощо. Цьому сприяє наявність різних видів власності — приватної, колективної, державної. Держава здійснює регулювання економіки, створює закони, які сприяють вільній і чесній конкуренції, підприємницькій ініціативі окремих людей і компаній, можливості кожної людини працювати там, де вона може найкраще реалізувати свої здібності й одержувати за свою працю гідну винагороду.
Матеріал для другої групи СОЦІАЛЬНІ УМОВИ	Створення рівних прав і можливостей для членів суспільства, переважачою верствою якого стає середній клас. Забезпечення розвитку людей, підвищення рівня та якості життя населення, створення умов формування середнього класу та подолання бідності, запобігання різкому розшаруванню суспільства за рівнем доходів, майновим і соціальним становищем.
Матеріал для третьої групи ПОЛІТИЧНІ УМОВИ	Під політичними умовами передбачається наявність ефективної держави і дієвого владного апарату, які діють на основі верховенства права, політичного плюралізму, недоторканності та невід'ємності прав і свобод людини. Це регулювання суспільного життя демократичними правилами та методами на основі законів, удосконалення системи органів державного управління, методів їхньої діяльності, спрямованих на інтереси людини і суспільства.

Матеріал
для четвертої групи

**КУЛЬТУРНІ
УМОВИ**
(політична культура)

Визнання демократичних принципів, довіра до ключових політичних інститутів та поміж людьми, почуття громадянського обов'язку тощо. Позитивне сприйняття демократичних суспільних цінностей, національна ідентичність та громадянська консолідація, високий рівень правової культури, наявність сприятливих можливостей для участі особистості у суспільному житті

Громадянська реклама

**Єдиним джерелом влади
в Україні є народ.**

Стаття 5 Конституції України

Застосуйте набуті знання і досвід

МІНІ-ОПИТУВАННЯ

Як Ви вважаєте, які перешкоди для розвитку демократії існують в Україні?

- 1) існуюче виборче законодавство;
- 2) недосконала судова система, залежність суддів;
- 3) пасивність людей;
- 4) низький рівень життя людей;
- 5) низький рівень політичної культури населення;
- 6) корупція;
- 7) зовнішні впливи інших держав;
- 8) недостатній прошарок середнього класу;
- 9) безвідповідальність і егоїзм представників влади;
- 10) нерівноправність чоловіків та жінок;
- 11) неготовність громадян брати на себе відповідальність;
- 12) недобросовісність та залежність ЗМІ;
- 13) соціальне розшарування суспільства на дуже бідних і дуже багатих;
- 14) постійні конфлікти різних гілок влади;
- 15) вплив бізнесу, олігархів на владу;
- 16) відсутність демократичних традицій в українському суспільстві;
- 17) неповага більшості людей до бізнесу та багатих людей;
- 18) відсутність справжніх політичних та інтелектуальних авторитетів;
- 19) слабка залученість молоді в суспільне життя;
- 20) воєнний стан в Україні.

Оберіть три найбільш значущі для вас причини. Поділіться своїми вибором з однокласниками, порівняйте результати.

Обговоріть ті позиції, щодо яких збігаються думки більшості учнів класу.

Вислухайте думки учнів, які мають особливу позицію.